

Cezar Petrescu

Fram,
ursul polar

Prefață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Fram, un urs dresat, nu un urs fermecat</i> (Lucian Pricop)	7
O reprezentație de adio la circul Struțchi	11
Fram face nazuri	20
După ce a plecat circul	31
În Arca lui Noe	40
Fram s-a născut departe, în ghețurile polare	46
Omul, câinele și pușca	54
„Numele tău va fi Fram!“	63
Îndărăt, spre oceanul polar	70
În ostrovul pustiu, de la capătul pământului	80
Cea dintâi întâlnire	88
Bufonul oceanului polar	99
Un prieten mic, în noaptea polară	109
Fram se leapădă singur de micul său prieten	119
Nanuc	133
Sfârșitul	148

Fram, un urs dresat, nu un urs fermecat

Prima ediție în volum a romanului pentru copii, *Fram, ursul polar*, de Cezar Petrescu a apărut cu ilustrații de N. N. Tonitza în 1932. „Cartea cea mai rezistentă, cu cea mai largă audiență și peste hotare“ (I. Bălu) dintre cărțile pentru copii ale lui Cezar Petrescu a fost tradusă încă înainte de 1944 (în germană), ulterior și în numeroase alte limbi (franceză, italiană, maghiară, bulgară, engleză, germană, rusă, ucrainiană, polonă, cehă, slovacă etc.). Romanul a fost adaptat ca scenariu radiofonic și ecranizat de regizoarea Elisabeta Bostan în două filme: *Salimbancii* (decembrie 1981) și *Un salimbanc la Polul Nord* (septembrie 1982), turnate în paralel cu un amplu serial de televiziune, într-o distribuție de referință: Octavian Cotescu, Gina Patrichi, Carmen Galin, Violeta Andrei, George Mihăiță, Dem Rădulescu, Aurel Giurumia, Alexandru Repan etc.

Aspirant la statutul literar postbalzacian de „scriitor total“, Cezar Petrescu este „singurul din prozatorii de mare suprafață literară ai perioadei interbelice care și-a propus și a realizat un ciclu de cărți pentru copii“ (I. Bălu). Dintre aceste cărți pentru copii, povestea ursului alb este desigur cea mai cunoscută, ea intrând încă de la început în fondul de aur al literaturii române pentru vârstele tinere. Rezumată, povestea aceasta începe cu „O reprezentație de adio la Circul Struțki“ în iarna anului 1924, în care tocmai numărul cel mai așteptat de micii spectatori nu mai are loc: atins de o misterioasă boală sufletească specifică urșilor albi, „Fram face nazuri“, refuzând, inexplicabil, să-și mai

susține programul. Eliminat astfel din strălucitoarea lume a scenei și rămas, „După ce a plecat cercul“, doar o amintire vie în sufletele câtorva prichindei, Fram nu mai e acum decât unul dintre animalele etalate în „Arca lui Noe“ a menajeriei, chinuit ca și ele de vise tulburi și răscolitoare după îndepărtatele ținuturi natale. Și asta pentru că „Fram s-a născut departe, în ghețurile polare“, de unde „omul, câinele și pușca“ l-au smuls cu cruzime atunci când i-au ucis mama și l-au vândut pe puiul de urs unui matelot străin pentru niște tutun. „Numele tău va fi Fram!“ îi ursește puiului Lars, matelotul ajuns acum sclav al alcoolului, dar a cărui degradare prezentă ascunde taina unor clipe de glorie, pierdute în anii tinereții când, pe vasul *Fram* („înainte“, în norvegiană) – vas ce-i va aparține mai târziu și lui Amundsen –, participase la expedițiile lui Nansen spre Pol. Vândut de Lars pentru puțin alcool unui circ, micul Fram va ajunge în lumea oamenilor (grație inteligenței, blândeții și talentelor sale speciale) o adevărată stea a cercului, iubit de toți și îndrăgindu-și la rândul său auditoriul. Cu toate acestea, chiar dacă amuțită pentru o vreme, amintirea lumii de gheață se trezește necruțătoare în ursul alb, revendicându-l cu întreaga forță a Naturii originare. Și astfel, grație unor oameni inimoși, Fram e trimis „Îndărăt, spre oceanul polar“, pentru a putea deveni din nou „un urs ca toți urșii: sălbatic și liber“. Însă nici aici, „în ostrovul pustiu de la capătul pământului“, „unde a văzut întâia oară lumina soarelui polar puiul cel alb și sălbatic“ Fram nu e fericit. Încă de la „Cea dintâi întâlnire“ cu aspra natură a Nordului el înțelege că „a pornit cu pas greșit în viața lui de libertate“, că „era un urs care se întorsese prea târziu și prea puțin înarmat acasă, dincolo de cercul polar“. În fapt, deși și-a găsit „Un prieten mic, în noaptea polară“ (un Fram „alternativ“, un Fram „de dinainte de Fram“, o ilustrare vie a ceea ce ar fi devenit puiul de urs în absența contactului cu oamenii), marele urs alb descoperă, tot mai dureros, că nu s-a întors defel „acasă“. Străin pentru toate viețuitoarele banchizei (chiar și pentru semenii săi, pentru care nu e decât „Bufonul oceanului polar“), ursul alb e tot mai apăsător de amintirea căldurii sufletești

întâlnită doar în lumea oamenilor. În cele din urmă, „Fram se leapădă singur de micul său prieten“ (și astfel și de cruzimea traiului sălbatic). Ca atare, odată cu descoperirea micului eschimos „Nanuc“, începe progresiva reinserție a lui Fram între oameni, treptata lui revenire în sânul (nu atât al civilizației, cât mai degrabă al) *umanității*, soluție consfințită în „Sfârșitul“ prin salvarea celor doi vânători alături de care ursul alb își va începe lunga întoarcere *acasă*.

Deși, comparat cu Jack London sau Kipling, „Cezar Petrescu tratează personal o idee originală“ (I. Bălu). Departe de antropomorfizarea cu care operează Kipling, Fram „era un urs dresat, nu un urs fermecat“, „nu căpătase darul vorbirii și nici nu avea o minte omenească să cugete chiar ca un om“. În realitate, comportamentul său e relatat minuțios, iar apoi pentru gesturile sale e propusă o *ipoteză interpretativă*, comentariul aparține, însă, mereu *autorului*, niciodată animalului. Pe de altă parte, dacă „chemarea sălbăticiei“ e în cele din urmă înfrântă, animalul prins în cătușele afecțiunii rămânând definitiv prizonierul lumii adoptive, asemănările se opresc aici. Adevărat poem primordial, când om și animal se confundau, opera lui London e produsul unei adânci fascinații pentru primitivitate și pentru enorma forță brută, ancestrală a Naturii originare. De aici lipsa oricărui caracter didactic, de aici – preferința pentru modelul *animal* ilustrând exemplar legile implacabile ale sălbăticiei. Rod al unui „suflet moale“, aflat la antipodul profetului Sălbăticiei care a fost London, opera lui Cezar Petrescu, în schimb, mai apropiată de o sensibilitate modernă, complicată și susținută de multiple tensiuni intelectuale și afective, refuză structural sălbăția. Valorificând-o doar ca pitoresc sau pretext, ea nu se poate despărți în fond de ceea ce e „omenesc, prea omenesc“. Astfel, Fram are mai curând *nostalgia* sălbăticiei decât *chemarea* ei, peisajul sălbatic provoacă mai degrabă emoții estetice și înseși legile fundamentale ale sălbăticiei sunt de fapt refuzate. În plus, animalul ales de Cezar Petrescu drept centru semnificativ al poveștii sale e, deloc întâmplător, un *urs*

și încă un urs cu calități deosebite, ce-l apropie și mai mult de umanitate.

În concluzie, dacă la London se tinde nemijlocit *prin om spre animal*, la Cezar Petrescu *animalul vorbește adesea cu glasul și în numele omului*. De aici provine de altfel și caracterul de fabulă/parabolă/alegorie a poveștii lui Fram, care presupune permanenta coexistență a două planuri de semnificație ce se traduc reciproc.

Lucian Pricop